

Az Én

Prof. Dr. Csepeli György

A lét és a létezés

- Kvantummechanikai meghatározatlanság (szabadság)
- Mechanikai meghatározottság
- A megfigyelés által való létezés
- A megfigyelő kettős léte (idegrendszerének mechanikája és kvantummechanikája)

A szabadság

- A kvantummechanikai létezés szabadsága
- Az ember (mulandó) szabadsága
- A két szabadság találkozása: az én
- A mesterséges intelligencia/robot szabadsága
- Emanáció (az emberi én áttelepítése)

Az Én csodája (Fichte)

- Az akarat szabadsága
- Szabad, teremtő, hódító, kockázatvállaló
- Nem Én, mindaz ami a szabadságot korlátozza (objektivitás)
- A külső természet
- A test
- A társadalom kényszerei (függőség, vallás)

"Mikor Narcissus meghalt, a rét virágai búsultak utána, és vízcseppeket kértek a pataktól, hogy megsirathassák.

- Ó - felelte nekik a patak -, ha minden csöpp vizem könnyé változna, magamnak sem lenne elegendő Narcissus megsiratására. Szerettem őt.

- Hogyne szeretted volna Narcissust - mondták a virágok -, hiszen olyan szép volt.

- Szép volt? - szólt a patak.

- Hát ki tudná jobban nálad? Mindennap partod fölé hajolt, és szépségét csodálta a víz tükreben.

- Azért szerettem őt - válaszolta erre a patak -, mert valahányszor fölém hajolt, habjaim tükörképét láttam a szemében."

A tükör

- Mely lények ismerik fel magukat a tükörben?
- „Mark test” (látja az állat magán a jelet a tükörben, s megpróbálja levakarni)
- A teszt szerint a csimpánz, az orángután, a delfin és az ázsiai elefánt ismeri fel magát a tükörben
- Én és öntudat. Az emberi agy műve

Rousseau

„A vad önmagában él, a társas ember mindig önmagán kívül, csakis a mások véleménye szerint tud élni, és úgyszólván az ő ítéletükből vonja ki saját létezésének érzését”

A társas agy

- Evolúciós előzmények: Az egyed iránti figyelem felkeltése, az egyedre való odafigyelés
- Baldwin: cirkuláris reakció (csecsemő mosolya-felnőtt visszamosolygása-csecsemő ujramosolygása, immár jelentéssel)
- W.James: „Me” (megismert)
- „I” (megismerő)
- Cooley: looking glass self
- Simmel: „A másik látja azt, ami mi sosem vagyunk tisztán és egészen”

G.H. Mead

- Csakis azáltal válik az egyén önmaga számára objektummá, hogy fölveszi más egyének őiránta mutatott attitűdjeit egy olyan társadalmi környezetben amelynek mind ő mind a többiek részesei.

Szerepátvétel (kommunikáció, dialógus)

„I” (reflexív, spontán, kreatív)

„me”, (felépített, reaktív)

„self” (konzisztencia)

„identitás” (megmaradás az időben, narratívitás)

„szerep” (társadalmi részvétel)

„csoporttagság” (hálózati jelenlét)

A platonai szárnyas fogat hasonlat

„Hasonlítsuk a lelket szárnyas fogat és kocsisa természetes egységének működéséhez! Az istenek lovai és hajtói derekas lények és derekas szülőktől is származnak, a többiekénél azonban keveredés van. A mi vezetőnk először is kettős fogatot hajt, s míg az egyik lova **szép és derekas**, és ilyen szülőktől is származik, addig a másik éppen ellentétes természetűektől, és maga is éppen **ellentétes természetű**. Szükségképpen nehéz és bajos tehát a mi esetünkben a gyepelő kezelése”.

Platon, Phaidrosz. 246.b.

Nietzsche

Apollo

- Értelem
- Mérték
- Szépség
- „Finom határvonal, mely elválaszt a patológiától”
- „principium individuationis”

Dionüzosz

- A borzalom
- Mámor
- Kábulat
- Okság megingása
- Önfeledtség
- Ember-ember közötti korlátok lebomlása

S. Freud

- „Id” (tudattalan, szexualitás, agresszivitás, elsődleges folyamat-nyelv nélküliség, logikátlanság, öröme, Dionüosz)
- „Superego” (lelkiismeret, én-ideál, bűntudat, siker-motiváció, valóságelv, Apolló)
- Ego – közvetít az id és a superego között

Fenomenológiai én

- „Realissimum”
- Központ (időben és térben: itt és most)
- A változásokat követő narratívák
- Emlékezet-anticipáció
- Konstruktivitás („az én világom)
- Jelentés szervezés (érzelem és értelem)

Kognitív én-felfogások

- Az én mint perceptuális tárgy
- Az én mint perceptuális szervező séma
- Önértékelés (konzisztenciára van hangolva, konzisztencia szervező)
- Pozitív önkép- Önvédelem
- Önfogadás - Öngyűlölet

E.Gofman (Színlelés)

- Simulatio-Dissimulatio (Machiavelli)
- Az „én” eljátszása
- Az elvárással nem egyező viselkedések és tudattartalamak leplezése
- A hibák és tévedések titkolása
- A folyamat meg nem mutatása, csak a végeredmény bemutatása
- „Vér és könny” titkolása
- Szelektív érték-kezelés
- Ideális motivációk kihangsúlyozása

Humanista pszichológia

- Az én mint projekt
- Én-aktualizáció (Maslow)
- A szükségletek hierarchiája

Fiziológiai

Biztonsági

Szeretet/Bizalom

Elismerés

Tudás

Megértés

„Légy azzá, akivé lehetsz”

Ontogenezis

- Freud: Orális, anális, genitális szakaszok
- Komplexusos nemi azonosulás
- Elfojtások
- Interperszonális antagonizmusok
- Mitoszok (Átreidák, Oidipusz)

- Piaget: Decentráció (az én-terület kisugárzása)
- Kognitív episztemológia

Kultúra és én

- Genetikai individualitás
- Társadalmi aktualizáció (individualizáció)
- Szabadság és cselekvés
- Felelősség és sors
- Opció és ligatúra
- Individuális és kollektív társadalomszervező elvek

A terrorista én-je

„Ó, a könyörületes Allah nevében, imádkozom hozzád, hogy a magam és családom nevében bocsáttassék meg minden bűnöm. Engedd meg, hogy minden módon dicsőítselek. Emlékezz csak a próféta csatájára a hitetlenek ellen, amikor felépítette a muzulmán államot. Emlékezz ezen az éjszakán, hogy sok kihívással kerülsz szembe. De mindegyikkel szembe kell nézned, és száz százalékgig meg kell értened. Engedelmeskedj Allahnak és hírvivőjének. Ezen az éjszakán végig imádkoznod kell és olvasnod a Koránt. Szabadítsd meg a szíved, tisztítsd meg minden földi dologtól. Az örömnnek és a léhaságnak vége. Eljött az ítélet napja. Bejutsz a paradicsomba, tiéd lesz a legboldogabb, az örök élet.”

Az önszeretet

- Narcissus, az önimádat vértanúja
- Minden negyedik magyar elégedett a külsejével (TÁRKI, 2008)
- Mindig 11 %
- Legtöbbször igen 30 %
- Néha elégedett, néha nem 40 %
- Legtöbbször nem 13 %
- Soha nem 11%

Az élménytársadalom

- A szubjektivitás felértékelődése
- Az élvezet keresése
- Az unalom elűzése
- A esztétikai formák kedvelése
- A változatosság, a kalandok keresése
- A titok

Az én patológiája

- Eltúlzás (hübrisz, narcisszizmus)
- Kényszeresség-Vásárlási kényszer
- Függőség (drog, szex, internet, szerencsejáték)
- Az én bezárulása (skizofrénia, paranoia)
- A testkép zavara (anorexia)
- Eltűnés (depresszió, öngyilkosság)

Az adatosított én

- „Quantified self.” (2007, Wired)
- Gary Wolf (TED. 2012.03.26)
- Szenzorok a testen
- , eszközök az interneten
- Alkalmazások
- Testi lelki egészség
- Early warning, diagnózis, terápia, self-help communication

A selfie

- Én-protézis
- A magában bizonytalan én vágya a Másik adta bizonyosságra, melyet nem kaphat meg, mert a Másik – nincs
- A selfiező halála (szakadékba zuhanás)
- Énfelejtés – a selfi jel, mely nem jelent semmit